

О. С. Саїнчин, д-р юрид. наук, професор

Класичного приватного університету
вул. Жуковського, 70 Б, Запоріжжя, 69002, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ВБИВСТВ І ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Кримінальний кодекс України останньої редакції потребує змін у частині уніфікації правових норм щодо притягнення до відповідальності за скоєння вбивства. Крім цього, потребують редагування та розмежування правових понять вбивство, умисне вбивство, тілесні ушкодження у зв'язку із загибеллю потерпілого, загибеллю людей, знищення особи та інші.

Ключові слова: Кримінальний кодекс України, кваліфікації вбивств, відповідальність, тілесні пошкодження.

На думку частини вчених, 2012 рік запам'ятається прийняттям низки законодавчих актів, які докорінно змінять майже увесь так званий силовий блок правового поля України. У Верховній Раді почалося обговорення Кримінального процесуального кодексу України, після якого черга наступить за змінами законів про прокуратуру, адвокатуру, Кримінально-виконавчий кодекс, закон про судоустрій та інші програмно-цільові законодавчі акти цього напрямку правової діяльності. Думається, що значним змінам буде піддано кримінально-правове законодавство.

Після прийняття Кримінального кодексу України (далі — КК України) у редакції 2001 року ми звертали увагу на деякі проблеми у зв'язку з появою нових кримінально-правових норм, регламентуючих порядок кримінально-правової кваліфікації та відповідальності за позбавлення життя людини, власне вбивства, у різних формах, що містяться в Кримінальному кодексі УРСР 1960 р. і діючому кримінальному кодексі України [1].

Конституцією України у ст. 3 проголошено — людина її життя і здоров'я, честь і воля, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Будь-яка законотворча людина вправі думати, що з метою реалізації даної, мабуть найважливішої конституційної норми, державою повинен бути вироблений визначений кримінально-правовий механізм, що захищає й охороняє життя і здоров'я людини від зазіхань, під страхом суворого покарання [2].

Проведеним порівняльним дослідженням установлено, що в Особливій частині КК 1960 року містилися 33 статті, так чи інакше реагуючі на зазіхання і позбавлення життя людини. Статті ці містилися в 7 з 11 розділів Особливої частини КК 1960 р., що робило їх украй незручними в аналізі і правовому застосуванні. Здається, що в законодавця, не було єдиної думки з цього питання, інакше навіщо поміщати дані статті в настільки численних розділах кодексу. Замість того, щоб прийти до єдиної термінології в питаннях покарання за позбавлення життя людини, власне вбивство, законодавець продовжував «удосконалювати» норми права, найчастіше змінюючи їх літературно, говорячи про:

- тяжкі тілесні ушкодження, які спричинили смерть;
- злочини, при яких наступили людські жертви;

— загибель людей, нещасні випадки і катастрофи — і тільки в 8 з 33 статей згадується «вбивство», це ст.ст. 58, 59 і 93—98 КК УРСР. Наприклад, при терористичному акті проти життя державного чи суспільного діяча говорилося про вбивство (вбивством називалося позбавлення життя представника іноземної держави). Очевидно, законодавець робив акцент на позбавленні життя особливо важливих персон, й навіть, при бандитизмі та розбійному нападі, питанню, пов'язані з позбавленням життя людини, в диспозиціях статей узагалі не згадувалися, їх можна було знайти тільки в коментарях, начебто кодекси приймаються відразу з коментарями. Юристу, та й не юристу, зрозуміло, що кримінально-правові норми, пов'язані з покаранням за позбавлення життя людини, повинні міститися в єдиному розділі, або знаходитися в єдиному блоці статей Кримінального кодексу. Здається, вони повинні бути прості в читанні, носити однаковий характер, до них повинна застосовуватися термінологія, яка не потребує необхідності використання плумачного словника.

Можна скільки завгодно критикувати КК 1960 року або вихвалити його переваги — він тепер лише наша історія. Набагато цікавішим є аналіз кримінально-правових норм, які захищають життя і здоров'я людини, що містяться в Кримінальному кодексі України нової редакції.

Проведемо аналіз кримінально-правових норм зазначеної категорії діючого Кримінального кодексу. У 2001 році закінчилися перехідні положення Основного Закону — Конституції України. Усі норми у відповідних галузях права повинні будуватися відповідно до пріоритетів Конституції України. Цілком логічним кроком законодавця, що змінює і розширює правове поле в галузі регулювання кримінально-правових відносин, стало прийняття в квітні 2001 року Кримінального кодексу України. Нагадаємо, що Конституція говорить, що в Україні життя і здоров'я її громадян є найвищою соціальною цінністю, указуючи тим самим на пріоритет для майбутнього законодавця, то цілком логічним було би злочини проти життя і здоров'я громадян винести в 1 розділ Особливої частини Кримінального кодексу [3].

Однак, незважаючи на чіткий пріоритет Основного Закону, у 1 розділі Особливої частини КК України ми знаходимо не злочини проти життя і здоров'я, а злочини проти основ національної безпеки держави. Порядок побудови статей у даному розділі фактично такий же, що й у кодексі 1960 року. Залишається незрозумілим, з якої причини законодавець змістив акценти. Хоча виправдань, безумовно, можна знайти безліч: це охорона територіальної цілісності і суверенітету держави, захист влади і конституційного ладу та інші. Але, якщо ми говоримо про правовий режим у державі, то і норми права в ньому повинні будуватися відповідно до Конституції України.

Здавалося, що попередній досвід побудови кримінально-правових норм повинен був дозволити сконцентрувати злочини проти життя і здоров'я в єдиному розділі, у якому ми знайшли б для себе відповіді на всі питання щодо кваліфікації діянь щодо позбавлення життя людини. Якщо в старому кодексі, як ми уже відзначали, таких норм було 33 у 7 розділах, то в Кримінальному кодексі нової редакції таких норм ми знаходимо вже 67 — у 14 з 20 розділів. При цьому, більшість з них знаходяться не в розділі про злочини проти життя і здоров'я громадян, де їх тільки 11, а в 8 різних розділах Особливої частини КК України. Так, у розділі про злочини проти навколишнього середовища їх 9, у розділі про злочини проти суспільної безпеки — 6, у розділі про злочини проти безпеки виробництва — 8, у розділі про злочини проти правосуддя — 5, по 4 у розділах про військові злочини і злочини проти миру і безпеки людства і більше всього норм права, пов'язаних з позбавленням життя людини, закріплено в розділі про злочини проти безпеки руху й експлуатації транспорту.

Додається, що законодавець знову до єдиної думки в питаннях регламентації насильницького позбавлення життя людини не прийшов, інакше чому ми знову зустрічаємо позначення сутності насильницького позбавлення життя людини —

вбивства, поняттями старого Кримінального кодексу: загибель людей, зазіхання на життя, смерть потерпілого, смерть, вбивство, навмисне вбивство. Разом з тим, додатково з'явилися нові тлумачення вбивства, наприклад, диверсія, спрямована на масове знищення людей (ст.113 КК України), або розголошенні інформації про заходи безпеки щодо взятого під захист, у результаті чого наступила смерть особи, ч.2 ст.381 КК України.

Особливої уваги заслуговує положення 2 розділу Особливої частини КК України «Злочини проти життя і здоров'я особи».

У ч.1 ст.115 КК України законодавцем, здавалося б, чітко визначено, що вбивство — це навмисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. Представляється логічним далі розкриття поняття того, що ж є умисним вбивством і в яких випадках позбавлення життя іншої людини буде вважатися умисним. Крім даної статті, вказівка на умисне вбивство зроблена ще в ст.116 КК України — умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, у ст.117 КК України — умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, у ст.118 КК України — умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищенні заходів, необхідних для затримання злочинця й у ст.119 КК України — вбивство через необережність [4].

Незрозуміло, чому ст. 3 Конституції України говорить про вищу соціальну цінність для держави — життя, здоров'я, честі і волі, недоторканості і безпеки людини, а розділ 2 КК Україна говорить про злочини проти життя і здоров'я особи. В результаті аналізу судово-медичних, судово-психіатричних, психологічних, соціальних і інших джерел можна зробити висновок, що особою людина стає в п'яти—семи, мінімум у трьох-літньому віці. Як же бути у випадках позбавлення життя розумово хворих людей від народження, імбіцилів, олігофренів та ін., тобто цілком недездатних людей, які не можуть бути визнаними як особа.

Якщо ч. 2 ст.115 КК України розкриває поняття умисного вбивства і дає перелік умисних вбивств, вважаючи цей перелік вичерпним, то логічним представляється його продовження диспозиціями ст.ст. 116, 117, 118 КК України. Інакше немає необхідності виділення їх у самостійні статті Кримінального кодексу України.

Незрозумілими і нелогічними є коментарі до ст.ст.116 і 117 КК України, де стан сильного душевного хвилювання й вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини є афектними, а значить про навмисність і намір говорити в таких випадках не можна. Наприклад, як кваліфікувати дії матері, яка під час годування заснула і грудьми задушила дитину, при цьому смерть дитини виявлена через кілька годин, і в які часові рамки законодавець вкладає поняття новонародженої дитини, з моменту народження — зрозуміло, а доки його розвитку — нема. Нарешті, порядок визначення ступеня тілесних ушкоджень визначається законодавцем за правилами судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.

За зазначеними правилами визначені позиції і часові рамки пошкодження здоров'я або втрата визначеного органа деякою мірою розмежовані, тому незрозумілим залишається, як у людини, яка наносить тілесні ушкодження іншій людині може матися намір на легкі, середнього ступеня або тяжкого тілесного ушкодження, і тим більше незрозуміло, як можливий намір на тяжке тілесне ушкодження, що спричинили смерть потерпілого. Також незрозуміло, як бути, коли людина, позбавляючи життя іншу людину, має намір тільки на нанесення тяжких тілесних ушкоджень без наслідків смертельного характеру і незрозуміло, як кваліфікувати дії особи, якщо в ході заподіяння тяжких тілесних ушкоджень наступила смерть двох і більше чоловік, тоді як законодавець вказує в ч.2 ст.121 КК України на смерть потерпілого.

У зв'язку з цим в Україні науковці мають провести величезну роботу з приведення законодавства, у т.ч. і кримінального, у відповідність з міжнародними нормами, більшість з яких є уніфікованими і носять однаковий характер у сутності їхнього

розуміння. Це допомагає у взаємному обміні інформацією, вживанні спільних заходів по розкриттю окремих, найбільш проблемних, видів злочинів. Здається, що складно буде розробляти спільні заходи участі різних держав в боротьбі із вбивствами.

Припускаємо, що при розробці Кримінального кодексу нової редакції в цьому відношенні повинні сказати не останнє слово фахівці не тільки в галузі кримінального права, але й конституційного, міжнародного й інших галузей права.

Література

1. Кримінальний кодекс УРСР: науково-практичний коментар. — К., 1987. — 346 с.
2. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Зароди України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30.
3. Кримінальний кодекс України. — Х.: ТОВ «Одісей», 2001. — 289 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.; Х.: 2001. — 236 с.

А. С. Саинчин, д-р юрид. наук, професор

Классического частного университета
ул. Жуковского, 70 Б, Запорожье, 69002, Украина

УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ КВАЛИФИКАЦИИ УБИЙСТВ И ДРУГИХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ЛИШЕНИЕМ ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА

РЕЗЮМЕ

Действующий Уголовный кодекс Украины нуждается в изменениях в части унификации правовых норм в привлечении к ответственности за совершения убийства. Кроме этого, необходимо редактировать и разделять правовые понятия убийства, умышленного убийства, телесных повреждений в связи с гибелью потерпевшего, гибелью людей, уничтожения личности и других.

Ключевые слова: Уголовный кодекс Украины, квалификация убийств, ответственность, телесные повреждения.